

CHANGE!

ПРОБОЕМ

місячник культури

Зміст:

Оксана Лятуринська: В цикло		Улас Самчук: Новий Рік у Хусті.	36
„Філігран“.	33	Л. Мосенда: Лист.	46
Оксана Лятуринська: Весна.	33	Михайло Могилянський: Ебив-	
Олекса Стефанович: До кн. „Кі-		ство.	49
нецьсвітне“.	34	М. Куренівець: В минулих літ.	52
Іван Ірлявський: Буди.	34	Читач: Художні вигадки.	60
Евген Маланюк: Доба.	35	Культурна хроніка.	61
Іван Колос: Тайна.	35	Бібліографія.	63

1940

Річник VII.

лютий

Число 2.

Р

„ПРОБОЄМ“

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРИ

Основник: Др. Степан Росоха

Видавець: Федір Гайович

Відпов. редактор: Адальберт Немеш

„ПРОБОЄМ“

виходить кінцем кожного місяця. — Редакція редагує редакційна колегія. — Редакція вистерігає собі право рукописи виправляти та скорочувати. — Невикористані рукописи редакція повертає тільки по надісланні марок на поворот. — Передплата в Протектораті Чехії й Морава 50.— К на рік, на чверть року 15.— К. — В Німеччині річно 6.— RM, четвертьрічно 1.70 RM, за границею 80.— K, або їхня рівновартість. — Число конта Поштової Шадиці в Празі 201.699., в Німеччині Postscheckkonto Nr.

122.124 Berlin, Zeitschrift „NASTUP“ in Prag.

„PROBOJEM“

měsíčník kultury, vychází koncem každého měsíce. — Vy-
davatel Fedir Hajovyč. — Odpovědný redaktor: Vojtěch
Nemeš, Praha XIV, Lumírova 1. — Novinová sázba povo-
lena ředitelstvím pošt v Praze, čís. 162.545-III a 1939. —
Dohledací poštovní úřad Praha 8. — Adresa redakce a ad-
ministrace: Praha III, Josefská 2/II. — Tiskne knihtiskárna
Jana Andresky vd., Praha XII, Bělehradská tř. 97.

Всік листування й матеріали просимо слати на адресу:
„PROBOJEM“, Praha XIV-65, pošt. schránka 3.

ПРОБОЄМ

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРИ

Р. VII. Ч. 2 (79). ПРАГА, ЛЮТИЙ 1940. ЦІНА 0.50 RM.

233463

ОКСАНА ЛЯТУРИНСЬКА:

З циклю „Філігран“.

Ой, тужно, тужно серцю мому!
Хтось відійшов надовго в дому,
хтось розлучився серцю милий.
І сніг рясний упав та білий
аж там, аж там, де погляд стигне,
і на стежки і на поріг мій.

*
У дальню путь, беакрай-дорогу
надломлено я закричу
про самоту і про травогу,
про дні, яких я не лічу,
про дивовижну німоту
без слів та звука, про нечулу
німу, глуху, пусту, пусту —
що серце далечи жахнулось.

*
За рядом днів сумних задніє
один, страшний і нейдкличний.
Це буде день, немов у січні,
день зимний безнадії.

Я вишлю голуба і човен
із піррям і вітрілом жарним,
я висилатиму все знову
і висилатиму намарно.

Прилинуть без знамена щогла
і голуб прилетить без вісти.
Тремкі уста затисну тісно
і не відведу погляд.

*
Вже ходить пусткою луна,
рісавів в піхвах ясна зброя,
похмуро стіни око поять,
а ще похмурніше в вікна.
Колишню славу не піванять.
Глухінь, чернота, дичина.
От-от впадуть скісні лежі,
а біля брами — слід відмежий.

З портретів скодять предків тіни,
о крок відсахуються вспять,
простують а лицарських палат
на вал: „Так, замчище — в руїні!
Було-ж над градами міцними...“
На синім полю — меч і серп.
Хтось переверне долу герб
на знак, що рід славетний вимер.

*
Щовечора мені у комині
співає-плачє Мелювина
про біле замно, про терпіння,
що біль чоло в зморшки заломить,
уста червоні спрагло випе.
Ой, сестро, не накликай долі!
Хай сніг набіло не обсипле,
а біль хай втишиться поволі!
Я вишиваєму шовками,
на полотні весняне щастя
я вишиваєму зірчасто.
І хтось вастує до брами.

Весна.

Ярною прийшла весна,
Повінь рветься, пінна,
коливаючи до дна
води наче вина.

Пошливати по них човни
без керми, без весел.
Безбережні сонця дні.
Сяйне срібне плесо.

ОЛЕКСА СТЕФАНОВИЧ:

До кн. „Кінецьсвітне“.

I.

Дé ще під небом Твоїм
Б та нелюдська сила,
Дозавітня, ціла,
Що спить у народі мої?
Глухомура стіна,
Потопової хмари навала ...
Якби встала вона,
То б земля застогнала!
Бурений ...
Бурелім стокиутний, стогудний...
Як є народ страшиносудний,
То це лише мій!

II.

О, їх не триста
І шістьдесят без однобого, —
Юрія, Пречиста,
Ждуть сурми Суду Страшного!
За братом — брат,
Живі і померлі ...
Той — в-над Дніпра,
Той — а-під Говерлі ...
Не голоси,
Не абори роратні, —
Гуди гроаз,
Полчища ратні! ...
Коли ж твоя мідь
Простброн проріже.
Коли засурмить,
Страшний Архистратиже?

ІВАН ІРЛЯВСЬКИЙ:

Будні.

(Романтика.)

Мої будні пяніли від долі
у розмаю, в весняних вінках
там, де прості ширяє на долі,
там, де замрує де рідна ріка.
На мілинах до сонця игрівались,
таємниці шептали мені:
як розгорнутися книжкою далі
ї довгождані забліснутъ нам дні.
Я із серцем схильзованим слухав,
біля мене шуміда вода;
що не авав я малішого друга,
тому часто над нею сідав.
Мені кільха, що воду корінням
ссала в себе, співала тоді,
як роками зростають горіння,
як пориви живуть молоді.
Мої будні, мої побратими,
не тужили, а гордо росли,
і в них дух заплідняється єдиний,
наче соки весною до сливи.
Твердину корінь у них молодечий,
що ніколи не арадить життя,
хоч настануть великі хуртечі
ї підмиватиме тиха вода.
І нераз в солодкавім спросонні
динні речі шугали в очах,
як у дико-нестримнім ровгоні
встигали хуртовини шлях.
І як сонце ставало на обрій,
наче кудю із крові хто взяв,
проти відливих хвиль та недобрих
вихорів, що гуділи в лозах.
Я дивився на гори в тумані, —
наче в дзеркалі, зелень росла
у душі моїй радістю пяній, —
і я горам пісні свої слав.

Були милі і тихі, як ранок,
а ласкаві, як мама моя,
що вкладала у серце старанно
свої прості і ширі слова.
Синє небо вмивалося кровю,
і щоранку, і ввечері вновь,
і кривавило нашу діброву,
де пронісся дитинства мій зов.—
Біля неї проходили люди,
із серпами дівчата Ішли,
всі любила багатий свій будень,
що добрами ціляхи їм стелів.
І хоч зморшками крилися чола,
нові сили у мяких лягли,
щоб не були порожні стодоли,
щоб дітки на майбутнє росли.
Бо кавали: у них наша слава,
без них воля для нас не приде,
як настануть великі ваграви,
як розкітне великий нам день.
Вже тоді хтілось плисти в простори
і спіймати ту панну ясну
та туманів розкинути стори,
і впустити на волю весну.
Хай вітають її, як знайому,
буде тим їм, що чоюнам — маяк,
а я сам повертаю додому,
де чекає вже мати моя.
Бо своєго голубила сина,
наче легіт голубити траву,
щоб як в хати далеко полину,
я ніколи її не забув.
І хоча не діждалася бачить,
як прийшлося збиратись мені,
мої мрії і думи юначі
завжди там, де могила її.

ЕВГЕН МАЛАНЮК:

Доба.

І безумна пустиня натхненним, як мати
Смаглі груди одкрила свої.

О. Ольжич.

І пустиня прийшла. І шукає брат брата,
І гукає з нас кожен в туман, в самоту.
А епоха двинить, як бризантна граната,
І прострілює млу і влучає в мету.
Бомбоносних ескадр вшокоряючий клекіт,
Невмодима жага пожадливих ескадр —
І ревуть в-поза гір батареї далекі,
І роковавим дійством бушує Театр.
Наша юність волка, наша юність гровбва —
Ураганна, гарматна, шрапнельна весна —
Задудни нам походом і вибухни знову
Динамітом нещадним, пекучо-ясна!
Щоб крізь дим і вогонь, мимо скреготу смерти,
Мов по трупах років перекрочить добу,
Щоб не градило серце, щоб віддих ущертий
Це останнім вусиллям вдихнув боротьбу
І прийняв П жар, як належну завлату,
Як власлужений цар від воскреслих століть:
Нашу юність палику, нашу юність крилату
Нам ще раз пережити, обернути в мить.

10. III. 40.

ІВАН КОЛОС:

Тайна.

Ах, життя, а почуванням подяки
брати б щедрі від тебе дари.
... Заплелася земля в жито й маки
і прибоями сили горить:
Достигають віта і новий сходить аасів.
Невичерпні є сили землі.
Що під весну цвіло, те в осінній прікрасі
доростає в насіння, у плід.
Колись ранком або десь під вечір
випіш чарку тієї краси
і відкривеш затаєні речі:
як і плід, рідних нив ти є син!
аврауміш віраю та живо
життя нашого тайну глибину:
лиш земля, українській ниви
дають радість і щастя тобі!
На коліна зворушений станеш,
поцілуеш траву та жита
і присягу будуть неустанно
шепотіти щасливі уста.
Бо навік мусиш серце віддати
землі рідній, кітчастим лугам,
на розлуці відчувиши до дна те,
яка рідна земля
дорога!
Понад все на широкому світі
найдорожча є рідна земля;
лиш на ній сонце радістю світить,
рідні ниви так ніжно шумлять.

Герренвік 20. 8. 39.

УЛАС САМЧУК:

Новий Рік у Хусті.*)

Пили густий, міцний чай з ромом у маленьких, порцелянових чашечках. За дверима по дощатому помості коридору ввесь час чути кроки людей. Іноді вириваються окремі слова, чи уривки пісні, чи кашель. За малим завішеним серпанковою занавісою вікном, рівно, ніби втомлено, падає густий, лапатий сніг. Від залізної, круглої грубки в куті промінє адорове, приємне тепло жару букового дерева. Дим „мемфісок“ додає цьому свое забарвлення і тісне мешкання нашпітує настрій, коли хочеться оповідати спомини, кавати мягкі слова, або мовчки тиснути теплу долоню коханої жінки.

Хвилина мовчанки. Мирський докурює цигарку, віддмухує дим і гасить об край попільници докурок. — У мене, — каже, — враження, ніби ми кудись пливемо... На верхньому чердаку... А навколо океан... Можливо віддемо у ніжні каюти... Емо?

Та подивилась на цього котячим поглядом. Здається мякке. Шо вона там буде робити?

— Це трохи невручно. Маю, ось, жінку і не можу припяти її до пительки свого одягу. А що будеш тут робити?

— Маю книжку, — сказала вона з прижмуреними очима.

— Лицайся зі своєю книжкою, а я йду вниз. Йдеш, Василю?

— Розуміється... Новий Рік. „Гінайн інс Фернютен“...

Цього останнього Мирський не зrozумів. Це так і лишилось незрозумілим звуком, хоча там внизу можна знайти його суттєвість. Там у вестибюлі, у обох коридорах, у всіх салах у різних напрямках рухаються люди. Всі ходи і всі помости несуть на собі сліди їх ніг, що перед хвилиною топтали хідники мокрих і брудних вулиць. Оповідають, схиляються до привітання, підносять руки, віддають в роздягальні плащі і кальоші. Два чужинці у тумових плащах поверх критих сукном кожухів, домагаються у портера кімнати. Біля них дві вимальовані у блискучих, чорних каракулях дами. Порттер перехилився через свій широкий прилавок і кидає їм майже у вічі слова. — Не маємо, пане! — говорить він ломаною німецькою мовою. — Вір габен кайне Ціммер! Кайне Ціммер...

— А де маємо ночувати?... Новий рік. Ми в дорозі...

— Винен віденський арбітраж... Він випхав нас з Ужгороду.

— Фарфлюхт! — лається німець. Порттер лишає його і біжить до телефону. За хвилину він вже кричить там: — Нема! Нічого нема! Ні одної кімнати!.. Але... Кажу вам досить виразно: не маємо кімнат!

— Де я візьму тих кімнат? — сердиться портер, виходячи з телефонної говірні. — Цілий день все претиться сюди! Всі гори, всі долини! Сиділи б краще дома...

Людська повінь нестримно заповняє всі салі. У найбільшій чеській народній гвардії готовиться до машкарного балю. Нашвидко

* Уривок з роману „Сонце в заходу“, що незабаром повиниться друком.

вбирають вікна, двері, стіни, лампи. Бігають тонконогі молодики у сірих, літніх одностроях. Деколичується відокремлене невдоволення, але воно не поширюється далі. З чехами мир. На балю має бути міністр, багато вищих особистостей політичного світу. Братерство по всій лінії . . .

Менша саля мусить вмістити постійних гостей. Вона вже випхана мов подорожня валіза. Зіхалися чужі кореспонденти. По деякій перерві зявився знов містер Вінч. Він щойно приїхав автом з Ясіння. Авто мало два рази негуду. Він ввесь обляпаний болотом і перемерзлий до шпіку костей. Приїхав і хотів взяти ванну. Даремно. Ванна від самого рання занята, мокра і нечиста. Він має повне право бути невдоволеним, що він і виявляє цілою своєю довгою з приплюснутою головою істотою. Був навіть у директора, щось говорив по англійськи, ніхто його не зрозумів, потім пішов у салю, де чекала його чергова неприємність. Стіл у куті великої салі зник. Вся решта місць занята. Він ледве знайшов якусь дірку, де людина не може навіть поворушити ногою . . . Особливо коли вона така неймовірно довга. Попросив віскі, але і тут чекає його дошкульне. Він може дістати варене токайське, Мартелівський коняк, словацьку сливовицю, якусь горілку . . . але . . . Віскі? Ні. Вибачте. Віскі ми не маємо . . .

„Багато дечого ви не маєте“ — подумав мабуть містер Вінч. Його широкі, тонкі уста міцно затиснуті. — Бітте, гебен зі вайн, — сказав він ломаною німецькою мовою. — Діз . . . (не знаходив вислову і пару разів тріснув пальцями правої руки) гекохт . . .

— Варене вино? Прошу! — вклонився швидко кельнер.

На щастя зявився пан Савченко з уряду пропаганди. Він щовечора перекладав Вінчові цілу Нову Свібоду. — У вашій країні може чоловік втопитися в багні і не мати місця, щоб обсушитись. Я був в Гаїті, на Гвіней, в Судані і скрізь знайшов віскі . . . Чому не маєте віскі тут? Найліпший васіб пропаганди своєї землі є добре ванна і порядний клозет. У цій ось будові нічого того нема . . .

— Містер, — відповів Савченко. — Ця будова довгі роки належала короні св. Стефана. Ми тут щойно один місяць . . .

— Як буду вертатися через Будапешт, скажу це Телекі . . .

— Графові Телекі . . . Там самі графи. Це, що ви тут на кожному кроці бачите, це їх графська культура . . . Ось, у мене тут мадярська летючка, яку граф Телекі висилає своїм „братьям русинам“ . . . Прошу. Тут, ось, написано: „Мы съ чехами только 20 лѣтъ жили, но съ мадярами 1000 лѣтъ жили вмѣстѣ“. Ци хочете, щоби ототь старий щастливий свѣтъ вернулся“? Шкода, що ви, містер, не можете розуміти оригіналу, його мови. Він має той самий характер, що й всі ці безклозетні будови. Той самий дух і та сама культура.

Містер Вінч поплямкав своїми широкими устами. — Можете дати мені цю летючку?

Це лише у одному місці велась отака прозайчна розмова. І приніс її містер Вінч зі своєї поїздки по Верховині. Ні гер Кляйн, ні його весела жіночка, ні кореспондент Нового Часу, ані навіть панна з Ле Журналю, яка також щойно вернулась з Верховини, де фо-

тографувала обіданих дітей, що жебрали у неї „білецьку”, нічого подібного не думали. Навпаки. Всі вони сьогодні мають блискучий настрій і ніякі дрібниці не можуть його атушувати. Панна з Журналю досхочу насміялася... В ІІ очах ті брудні дитячі рученята, ті жадібні, дикуваті очі, що хапали поглядом малу монетку, ніби авірята зоологічного городу, шматок якоїсь поживи. Вийде чудова стаття. Париж вже давно не мав нічого нового. Пан міністер її також приняв, сказав, що влада має намір з весною почати інтензивну розбудову країни... Точити порвані дороги, будувати уряди, ставити валіаницю... Цо буде до весни — побачимо, а тим часом репортаж лежить у актівці і завтра рано помандрує до Парижу...

Пан „Шмелінг“ з Нового Часу загачив рукою Жука, що протискається поза нього. — Стоп! Що нового! Будемо на другий Новий Рік у Львові?... — запитав так, ніби це не викликає у нього найменшого сумніву.

— У Бригідках, — кинув йому Жук.

— Е! Що ви! Жуче! Я від вас такого не чекав. Сховайте ваш пессимізм до кишени.

— Це лиш жарт... Не пессимізм. Сьогодні маємо право жартувати.

— Але з дівчатами...

— З життям також... Воно з нами жартує, мов кіт з мишою. Можемо іноді поклопти і з нього.

— А я тверджу: у Львові будемо. Хочете вложитись...

— Все одно: ні я, ні ви не маємо кредитового довіря...

— Чому? На сто корон. Гаразд? На другий рік в Народній Гостинниці дістаю від вас готівку... Можливо і в натурі. Середнінським...

— А де дістану готівку від вас? У Відні, Парижі, Берліні? Мов нутро чує, що Львів від нас ще далеко... Можемо, зрештою, вложитись...

— Йде! Мирський! Бийте руку.

— Як ти, Жуче, виграєш... — Тоді хай твое нутро краще сховаеться...

-- Це ставка на Новий Рік. Програється не сто корон. Програється все, або все виграється. Мене цікавить цей вогненний знак запиту, а більше нічого. Боюсь, що виграю я... ваші сто корон...

Розійшлися. Жук і Мирський відійшли до малого сальонику і засіли в куті біля круглого столу. Жук сидів у шкіряному фotelі, який невідомо яким чином тут з'явився, і обіцяв собі, що просидить тут цілий вечір. Звідси не видно руху на салі, але це і не конче потрібне. Тут спокійніше, затишніше. Можна думати, можна помріяти і згадати минулі часи, перебуті в різних місцях Європи. Мирський агадав якусь справу і відійшов. Заглянув в коридору Новосад, кивнув головою і зник знов. Навколо ще порожні стільці. Кожний тиснеться до гурту і Жук поки що сам.

Не шкодить. У такий час і в такому місці варто покопатися у власних спогадах. За минулі десятки років їх скучилось порядна кількість.

Такий багатий на події час. Історія так абурсно вихорить. Народи зненацька взялися направляти хиби свого минулого. Як у такий час не піддатися химерній грі пам'яті, що ось розложила перед внутрішнім зором свої барвисті карти. Не можна втриматись в належній рівновазі, коли людина понад тридцять років прожила без батьківщини, без справжнього горожанства, без охорони законів і права і навіть без доброго, призаного і затвердженого імені.

Жук якразувесь погрузив у цих метаморфозах. Не цікавиться, чи ще хтось крім його агадує свою пройдену стежку. Має своє і своїм занятим десь з того часу, коли малим трьохлітнім лобуром у порваних штанятах поперше засмакував приємність мандрівки, ідучи з батьком на нове обійття на хуторі. Неуже з того часу минуло тридцять років? Чує себе таким саме цікавим лобуром, хоч за ним лишилось багато тисяч промандрованих кілометрів, лишилось багато баченого і багато чутого. Хоч би ті рокоти світової війни. Хто може забути той судорожний гуркт, що виривався з ліса днями, ночами без впину, ніби з проклятого місця, де знаходиться вхід до пекла. Грім, дим, вогонь, заколочена, змішана з димом хмара. Потім ті людські лави... Вони йшли поволі на схід, чи на захід, зупинялися під відкритим осіннім небом, загорялися тисяччию іскристих вогнів, спали, щоб завтра знову плисти в незнане.

Боже! — питався Жук, не вірячи, що дістане вдовольняючу відповідь. — Що це таке люди? — Бог не відповідав нічого. Мовчав, як завжди у своїй божій величності, а люди жили тим своїм страшним, сатанським життям, вбиваючи, вбиваючи і вбиваючи себе за тисячу ріжких дрібниць. Можна було, здається, роачаруватись. Можна було на все сплюнути і повернутись до життя спиною. Ні. Майже ніхто так не зробив. Кожний стояв до життя грудьми, лицем. Хто б перед ним не був, ніхто не хотів обернутись. Кожний зустрічав свою частину приписаного ворога в боввій поставі. Жук бачив ворога більше, ніж досить. З лицем близького і брата... З мовою рідної матері в устах. Напханого, мов мішок, шумними ідеалами... Крім призирства і огиди не викликав він зі своїми ідеалами нічого. Ідеали! Ідеали! Десятки тисяч років живете і ходите з острова на острів, від Христа до Маркса, від брата моєго і моєго близького, щоб ніколи не бути досяжними, щоб ніколи не обернутись в дійсність. Скажу вам цілком отверто: не вірю у ваші раї. Вірю, що необхідне лиш вас плекати, як плекають дрожді, для того, щоб сходило тісто, з якого роблять хліб. На землі ще не знайдено раю і ніколи не буде його знайдено. Це слово створене лиш для обмежених і маловірних.

Лиш рід певної вроної звички стирчить у кожній людській подобі. Хай це буде мадяр, чи поляк, чи українець — кожний вперто хоронить в собі свою звичку, винесену з рідної хати, з рідної землі, з мови, з могил предків... Ця, ось, якраз звичка опа-

новує цілу істоту і в ній зріє якийсь ідеал. Відректись від нього, здатись і відійти у храми мудроців, ніхто ще не відважиться.

Не зі страху бути легкодухом, чи бути зрадником... А скорше зі страху внести в природу розпруженість зтумити боротьбу і притупити інстинкти. Ці річі — це єдина справжня мудрість, якою пульсув в жилах кров, якою горить в очах вогонь, і якою народжуються всі, без винятку, ідеали.

За тонкою стіною у просторі, що сполучується з малим салоником відчиненими дверима, вирує життя. Давенять тарілки, чарки, петься кава, виливається беаліч ріжноманітних слів і сміху. До великої салі входить військова оркестра. Рої панночок у надто довгих, чи надто коротких, переважно проворих, одягах з чорними масочками на очах безперерви вилоняються зпід вишневих занавіс входових дверей і аникають за такими ж занавісами дверей великої салі. За столами воясідає начальство, як, ось, господарський секретар міністра Рогая у величезних рогових окулярах, що мають надати тому моложавому обличчю трохи солідності. Сам Тома Рогай в товаристві директора каси хоріх, колись підсекретаря соціал-демократичної партії, Трачука, також заняв належне місце майже у середині салі недалеко від містера Вінча, що вже встиг трохи втихомиритись і, випивши переварене вино, вислухує переклад кількох чисел Нової Свободи, що він іх заанедбав за час своєї відсутності. Він курить коротку люльку і дивиться на бік. Вся та метушня нічого для нього не значить. Дописувачка Ле Журнало занята полеміаю в кореспондентом Нового Часу про винадження Франції. В її тонких, довгих, з набарвленими нігтями, пальцях димить „египетка“. А де панове з Команди Січі? Ага! Он, там сам командант у товаристві своєї чорноокої дружини у розкішній, бальовій туалеті. Вони покликані на баль чеської народної гвардії, а тимчасом вечеряють. Перед ними поважне і тяжке завдання...

Хлопці з команди ще тимчасом роакидані. Одні на службі в коші і в команді. Інші на сімці вислухують вечірні вісті на ріжних мовах. Ще інші у директорській слухають оповідання Малини, який щойно вернувся з коша жіночої Січі.

У кухні неймовірний рух. Всі кельнери обладовані працею. На столах, пристілках, полицях гори обложених шинкою, яйцем, рибою, ікрою та огірком булочок. Батерії ріжнобарвних і ріжновиглядних пляшок заняли всі боєві і резервні місця свого нового річного фронту. Котли, баняки і каструлі заповнені паруючими стравами. Прилавки у малій і великій салах стоять падоблені, причепурені, озброєні, готові кожної хвилини до наступу. Хлібчики з розцвіліми згортки щинки, чоколяда „Рупа“, чоколяда „Оріон“, чоколяда „Діана“, еспанські помаранчі, італійські цитрони, тячівські йонатани, колінські десерти й медівники, карпатські, словацькі і мадярські вина, французькі лікери, польські горівки — все це позлавилось сюди з цілого світу, щоб заняті тут належне відповідне місце. Новий Рік вже мандрує. Він несе з собою захланну радість, бездонну прірву втіхи, нестримний гін всіх пристрастей, буревій звуків, барв, пающів, рухів. Все, що живе, все, що може

висловлювати слова, все, що має у жилах кров, все це піддається пориву велетенської стихії, що у шалених просторах, у неосяжному часі, у безмежній, страшній величності гряде над світами своїми велетенськими кроками... Все кинеться, мов у хвилі спа-даючої в безводно Ніагарі, у вир того огостреного, затемняючого всі щоденні турботи, завішуючого всі прояви мозкової чинності, почуття, яке єдине воскресить перед людиною той справжній рай, що за нього мільярди людей протягом мільярдів літ веде свій не-стримний, жорсткий, всепожираючий бій. Ось, там Ева у коротенькій, газовій суконці, мов ялинка на тонкому стебельці, а вели-кими, сяючими, синіми очима привабливо повертається, ніби на виставі. Великий, довгоногий, ввесь в ніг до голови у чорному, Адам випинає накрохмалені, білі груди. Його шорсткий, примаслений по-гляд сховає по рожевих, розхристаних на все приправлених пле-чах Еви, його велика, пальката рука тримає маленький агорток димлячого і неприємно пахнучого листя у папіровій рурочці, його широкі з беліліччю зморщок уста, мов діючий вулкан, викидають постійно брудно-синій дим, мявлі його щелепів, його рук, його торса, його ніг, його всіх закінчень напружені і нерви нагально бренять розбитими, подібними на авуки саксофону, тонами.

На столах, на всіх білих підставках, що стоять перед Евами і Адамами, розписані блискучі, проворі предмети у вигляді чарок, у вигляді шклянок, у вигляді пляшок і всі вони наповнені рідиною майже усіх барв, всіх відтінків. Тяжкі, незграбні, ніби зливки за-стиглої жиці, кухлі пива чергаються а тонкими, ніби танцюристки, хрусталевими чарками, що сміються, мають свої очі і зуби, свою ясно-рожеву, чи янтарно-жовту барву, свій дивоглядний звук — ціньк! — коли вони підносяться і потім вливаються у розкриті, набарвлени червону барвою уста.

У великий салі заревла жовто-бліскуча, військова оркестра. Всі салі, всі ванавіси, всі чарки, всі очі і навіть тахлі вікон за-тремтіли, ніби листя осінні, коли по довшій тихій перерві, зненацька повійне нагальній, грайливий вітер. Широкі входові двері запиха-ються розхристаними спинами, випнутими, або приглаженими за-дами, тонкими, довгими і нагими ногами. Все це рине, мов гурт овець, у прохід, де греїть переливними, рвучими, мідними зву-ками оркестри. Ніколи не буває цієї штурханини, нервовости, ба-жання тіл до злиття, бажання швидше веіратись і кинутись у му-зичний вир. Це Новий Рік так насторожений, нагнав і сполохав тих дівчаток з усім їх майном. Це вони лиш сьогодні такі витяг-нуті і стрункі, і вертлізи, і вюнкі, і нестримно гарячі. Може бути, що бути, а цей день не сміє минути невипитий, невичерпаний до кінця.

А звуки оркестри бушують у стисненому, заповненому димом просторі. А звуки оркестри біжать вперед, мов баскі коні з розвіяними гривами. А звуки оркестри грайливими водоспадами ринуть перед розпаленим вором. Тремтять товсті, спітнілі стіни, що ледве стримують розриви оркестри, заплаву світла і диму. Йдуть, пере-ливаються, сідають і встають, підносять чарки, дзенькають хруста-

лем, обертаються і мають барвистими одягами, і блискають горіючими поглядами, і сміються сміхом...

Від вхідних дверей через густий натовп поволі пробивається вперед молодий, з перськими рисами обличчя, добродій. Голова його в величими окулярами піднесена. Чорне, тверде волосся чесане догори. На довгій, тонкій, смугліявій шій комір гнідої сорочки з великою, плетеною вишивками, краватою. Він роздивляється по цілій салі, бачить бевзіч людей і разом не бачить нікого. Більшість з присутніх йому незнайомі. Все це люди, так само чужі, як ті, що їх зустрічав у каварнях Парижу, на вулицях Лондону, в Італіях Нью Йорку, у горах Греції. Їх мова зливається у постійний гул і нелегко навіть розібрати її назаву. Лиш окремі, уривні, несподівані звуки вказують, що то мова українська, а не француза, не англійська, не грецька. Йому все ще не зовсім віриться, що він не в тому широкому світі, а дома і чому це дома, якраз ось таке свято, якийсь Новий Рік, карнавал, баль а півнагими панночками, на очах котрих чорніють маски. Це мабуть уривок з якогось французького фільму, а ці предмети і все навколо лиш лаштунки. Поза тим мабуть нема нічого, будень, порожнечи, холод і сніг...

— О! Пане Яновський!

Кудозорий добродій наштовхується просто на груди панночки. Пружні, шиннути, сквильовані груди, на котрих лежить шматок химерно сфальдованого шовку. Ольга. Вона не сама, а у товариства Сокача, що йде через натовп в напрямку до великої салі ввесь обтягнутий новим, твердим січовим сукном і новим, твердим, жовтим пасом з черезплечником.

Яновський згортає свої нервові уста у рід трубочки, що означає усмішку. — Вибачте! — робить маленький уклін.

Вперед, вперед, Ольго! — підштовхує її Сокач.

Вона йде вперед, за нею Сокач, а Яновський відходить у протилежний бік у напрямку до малого салончику. Там вже не сидить один Жук. Там вже заповнені всі місця, де лиш можна сісти. Біля круглого столу в куті крім Жука, сидить Новосад. Вигляд у нього блажений, майже щасливий, який адається все, що йому потрібно, знає і який все таки міцно тримає себе у дозволених межах. Його тонкі, вражливі уста так само, як і ясні, сині очі постійно втримують усмішку, яка там встигла вирости і розцвісти, готова обернутися у сміх. На нього також вже впливає Новий Рік. Він вже обняв його своїми флюїдами, своїм надхненним патосом, своїм всесильним, нестримним гоном. Тут також Гаріс-Морський. Той самий з ніг до голови і навіть той самий стиричіть у віддутій задній кишені револьвер, але варто зловити один його погляд, варто глянути на його сухоряве обличчя, як вже одразу можна пізнати, що цей Гаріс не той самий, який перейшов повстання Холодного Яру, застінки ГПУ, мандри по Печорі, чи Уралі. Цей Гаріс — хустський Гаріс, що прийшов сюди, щоб зустріти Новий Рік. Він хоче принести якусь жертву, висловлену радістю, сміхом, звуком... Те саме і з Мирським... Зачесаний, виголений, пружний, мов напнута парасоля, блискучий на всіх місцях, що ще можуть блищати, ви-

словлений найкраще стилізованим словом. Його стара, куплена ще у Праві кравата, лежить, ніби вона приросла на своєму місці Його вилинялий, а тому гнідавий одяг, не дивлячись на роки, на нечесне з ним поводження, все таки знає на кому лежить. Він тримається на сухому, кістлявому тілі Мирського, ніби добрий вояк перед своїм генералом — вічно на струнко і вічно готовий виступити в параді. Або тонкий, хисткий, завжди усміхнений а рожевавими, ніби у панночки, щоками пан Кулик. Він ще вчора, чи передуchora був у Берліні, ходив по Шілерштрасе перед кафе Ам Цо, їхав підаемною валізицею до Мекленбургштрасе 73. Сьогодні він також тут у вовсім новому, сірому в доброго англійського сукна одяї. Його чорногля, легка моя циглиця, пані Ганнуся, що до всього принесла з Американського дома дві жовті пляшки чудового, саморобного, ячного коняку, у своєму оксамітовому орамленні направду сидить тут, мов чорна рожа, серед розквітлих будяків. Її гострий, швидкий, ніби у миші погляд направду сміється. Її тоненьки, вольові, природньо барвлені на рожево, уста висловлюють все, що тільки можуть висловити уста жінки. У них, ніби у доброму вірші, ніби у чарці вина, чи симфонії сходу сонця, вложено надихнення мистця, чи творця, чи вищої, божої сили. А доктор Степура! Увага, увага! Вишукані, гарні слова тут не поможуть. Не римський патрицій, не салоновий лев, і не старшина пруської армії... Степура — син Чернігівщини, воїн, якому не шкодять роки, якому сивий волос надає лінії більшого, виразнішого стилю. Вчорацький вечір лишив на ньому відбиток переконання, що його пісня ще не відспівана, що хто знає, чи не покличе його заклопотана доля виконати значно більше посланництво, ніж беаконечне коптіння в безмежному димі емігрантів десь на Мальваїнках у Праві. Або полковник Гусарин — вузька, висока голова, тонкі аморіпки на повному військових мудроців чолі. Сірі аж сині, ніби в кращого хрусталю випяті очі задивлені у неокреслену далечінь. Тонкі уста і ще тонші над ними вусики, ніби дві деликатно положені риски, що підкреслюють небуденний знак голови. Він також тут на пороі Нового Року. Що принесе він Йому? Похід? Владу? Чи можливо вічний упадок? Небуття? Це питання стоїть невидимо на обличчі кожного. Його навівав ніщо інше, як Новий Рік, один аубок у колесі вічності. Воно стоїть також на веселому чолі Тернового, на його очах і на його устах. Ось він у своєму скромнім, січовім уборі „без віданак“ оповідає Щупакові свої вязничні переживання. Згадують. Есе це пережилося. Малими хлопчиками а гімнастичними лавиць шубовснули у вируюче революційне підпілля... Гнались у темноті за яскравою метою, не аважаючи на себе, на своє юначе щастя, на ніщо, що могло дарувати їм запевнену будуччину. Для них не було „запевненої будуччини“. Для них була теперішність. Будуччина це ідеал, а той містив у собі майже все, за винятком їх особистого... Славні, ясноокі хлопці! Малий сальоник все більше і більше наповнюється якраз людьми цієї віри. Ось увійшов Малицький — низький, присадкуватий масивний а міцними, широкими плечами з копицею трівких, твердих кучерів на

голові. З ним, як і скрізь, його блідava з румянцями на щоках, жінка. Кілька разів через двері заглянув і знов сковався директор гостинниці Загравський, його помічник Колодач. Навинувся ао свою люлькою Валюк.

Під стелею жевріють матові кулі. Їх світло кладеться на все рівно і неавязано. Посередині просторий стіл. Ще недавно він був авичайним білярдом. Його прикрили лядою, після скатертинами, по часі кількома шклянками, двома жовтими пляшками яєшного коњаку, кухлями пива. Все це стоїть тепер так урочисто, так схвильовано, так піднесено... Малий, круглий столик у куті, де приміститься Жук, Новосад, Мирський, пані Ганнуся, Щупак і Терновий також не пасе задніх. Жук сам встав, пробився через натовп до прилавку у середній салі, вибрав „середнянське“ за тридцять дві корони і приніс то на круглий стіл. По дорозі захопив шість шклянок. Вони швидко розставились довкола пляшки, відчинився корок, полилося прозоро- янтарне вино, піднялися шклянки. — Слава! — Давін хрустялю і всі відпили... Настрій вже був. Вино лиши підсичуб його, надав йому легкоти, ясності. Невідомо, хто властиво почав співати... Можливо Мирський, можливо Жук. В кожному разі хтось зачав, а зачавши не міг спинитися... Бо українська пісня — не пісня. Це снігова лявина, яка починається десь там на шпилі гори від легкого подуву вітру і яка нестримно котиться уніз наростаючи по дорозі у страшну, загроливу, подивугідну картину. Вона рве на своєму шляху все, що аустріне. Каміння, скелі, дерева. Вона реве, мов лютий авір і луна від неї широко-далеко котиться по долинах.

Пісня в малого сальонiku негайно гасить військову оркестру а великої салі. Це морська хвиля, що накидається і валиває береговий вогник розгуляних матросів. Новосад співає також. Мирський останнім легенем, останньою силою, останніми вібраціями душі тримає свою позицію. Жук весь червоний, і надутий, мов гумовий мяч. Гаріс підняв голову, ніби в Холодному Яру. На ньому стоїть нечувана відповіальність і він це розуміє. Поволі встають за своїх місць всі, хто тут не є, і півколом стають біля круглого столу. У відчинених дверях появляються нові обличчя... З кожною хвилиною їх більшає. Вони вже не вміщаються у дверях, вони підступають ближче до гурту. Їх уста поволі відриваються — ще мент і вони аливаються а хором. За ними стоять нові, свіжі, деякі зовсім чужі, деякі, що не можуть співати, але вони вливаються у бушуючу повінь, вони пливуть разом. За півгодини весь малий сальоник заливається людьми, а між ними видно сплюснуту голову містера Вінча, роабарвлені уста панни кореспондентки Журналю, лисину пана Кляйна, сяючу усмішку його пані. Все більше і більше порожніх столів з недопитими шклянками, хоча у великій салі реве оркестра, хоча цілий простір заповнений літаючими, барвистими бальончиками, хоча все засновано сніжинками конфеті, хоч нагі жіночі спини, ноги, руки ворушаться скрізь, де тільки в трошечки вільного місця.

Час рветься вперед. Прибув міністр Рогай з жінкою. Йому на-зустріч вибіг полковник звязку Зломал. Оркестра грає привіт. Білі,

накрохмалені груди гуртуються біля міністра. Він поблажливо, райдужно усміхається, тисне протягнуті в права й ліва руки, розкидає на віддалі поклони. Ще хвилина і велика сала знов входить до своєї колії. Летять, біжать, плавають, рухаються, мов мікроби у краплині води, живі і мертві предмети. Оркестра виблискує трубами, а яких вириваються цілими потоками звуки. Вони сплітаються у мелодії, що змушують рухатись людські, гарячі, спіtnілі тіла... До входних дверей знов через середню салю вривається страшна пісня. Дійсний тураган від котого бряжчати вікна і хитаються розпалені світляні кулі під стелею.

Так зустрічає Хуст свій Новий Рік. Ось він вже гряде, можливо десь там біля Тячова... Годинники майже наглять. Три чверті на дванадцяту. У салах — великий, середній і малій все поволі влягається. Сідають розтанцовані дівчатка, що вже забули, де мають свої місця. Наливаються вином чарки. Відчувається придушеній спокій. Спокій звіря, що готується скочити, спокій бурі, що має трянути громом і зливою. Тремтять серця, жмуряться очі, ніби вони дивляться назустріч чомусь яскраво великому. Що принесе той Новий? Тій дівчинці, що праугне бути матірю, тому юнакові, що снить пригодами, тому міністрові, що думає перебороти опозицію, тим всім, всім без винятку, цілій Хустові, цілій гірській крайні? Що принесе? Що?

І ось він вже є! Він увійшов через стіни, через вікна і двері, через темряву і світло. Слава! — крикнуло все. На хвилину агасло світло, всі кинулись у обійми і рвали себе в поцілунках, всі підносили шклянки і давали хрусталем і пили за Новий Рік, за щастя, за будучість, за успіх, за добробут. Знов заревла оркестра, знов вирвалась пісня... Новий Рік. 1939. Він вже тут. Ось, вже десять хвилин і ці хвилини належать Новому Рокові. Десять хвилин всі ці люди живуть у Новому Році, який почався у Карпатській Україні. Незабутні десять хвилин! Величні, маєстатичні, вписані в душі і серця, опромінені безмежним щастям...

По цілій будові у всіх салах повно яскравого, теплого, насищеної великою радістю світла. Біла, м'яка, обкладена дбайливо холодною ватою земля лежить спокійно, ніби роділля, яка щойно повила... Простір іноді вибухає гострим сяйвом великих аорин, краєм червоного місяця, молочним шляхом, що ось прорвався через розбиті полчища диких, чорних хмар, які в неладі рвучко тікають на південний схід. Все навколо — дерева, будівлі, вежі церков, гори стоять оповиті великим, аж страшним спокоєм... Можливо, дивуються, що так ось сталося у цьому просторі... Можливо, вслухаються у незнане будуче і чують дудніння копит його походу. Можливо, хочуть знайти певне, влучне слово яким би промовили всім, що вірять, що співають, що цінуються в палких обіймах, що танцюють по всіх місцях, де можна тільки бавитись.

А над Чорногорою, над шпиллями Говерлі, Петроса, Попа Івана повільно, але певною стопою ступає передвістник першого дня. Ще не видно його осяяної постаті. Лиш світло його смолоскипа повільно розсипається над білими велетнями, за спиною яких місце, з якого зводиться величне, вічне сонце. Вони мають лише одне

джерело, з якого восходить. Місце вказане перстом самого Бога. Звідсіль ти родиш новий день, промовив йому Створитель у перший день свого творіння. Сюди будуть звернені очі всіх, що Ім докучила темнота. Лик всіх храмів буде звернений до джерела твого народження. Молитви всіх сердець будуть нестися тобі навстріч і горе блудному, який твого сходу чекатиме з протилежного боку землі моєї.

Так сказав Створитель. Амінь!.. Благословен хай буде! Повертаємо очі туди, звідки входить повільно осяяний огнем неба день... Новий, перший день Нового Року.

ЛЕОНІД МОСЕНДЗ:

Л и с т.

(Уривок з роману.)

ХАРМІДЕСОВІ, чесному дверникові в домі словутнього Квінтія Вара, від скриба Клеанта привіт!

Користаючи з нагоди, що патрон посилає додому кілька сувоїв килимів, засилаю й я тобі, дорогий учителю, цю епистолю. Ввіваю при цім у духу всесильного Ескулапа, щоб на руки твої віслав швидке й тривале видужання, щоб міг я врадуватися власно-ручній вістці від тебе. Розумію й відчуваю, як то тяжко від нашого шляхетного писарського стану перейти до дверництва! Ко-жен раз, коли після довгого патронового диктату починають мені терпнути пальці, — агадую я про тебе, мій учителю, і прошу, щоб боги зглянулися над твоєю теперішністю й моєю майбутністю. Як помагають твоїй правиці ті купелі, про які я писав тобі ми-нулий раз?

Пишу тобі це в Кесарії після повороту до Єрусалиму, де ми з патроном пробули майже цілу декаду. Хоч і відомо, що він не любить ані того міста, ані взагалі цілої цеї країни, але все ж мусіли ми туди навідатися. Я не шкодую. Був це час як відпочинку для моїх натруджених пальців, так і насолоди для моого зголоднілого духа, коли міг я до схочу зануритися в нашого божественного Платона. Пані наші розумлюються на нім як пацюки на вині. Вміють лише коментувати! Тай нема нічого дивного: місце для варварського духа не далі брами Великого логосу! .

В Єрусалимі спинилися ми в палаці проконсула Квінія. Того, що його батько, півнаш — півсирієць, мав, вгадуєш, збірку всіх Есхилевих трагедій. Куди вона тепер поділася? Бо синові вже не до Есхіля та й його грецька вимова впрост жахлива. Мій патрон більшу частину дня провадив у нарадах або відпочивав від двох великих гостей — чисто варварське обжерство й піяцтво — а я мав час оглянути місто. Нічого нема в пім для нас цікавого. Та що цікавого вже може створити світ після нашого Партенону? Їхній храм випадає, як купа каміння, а жерці здаються мені юрбою причинних. Шкода на це витрачiti слова...

Наших тут багато. Що вони роблять? Те, що всюди: багатіють і кривляють хребет перед римськими калігами. Пальці ж наші кривляться від чужих стилосів, а грецька душа викривлюється від чужих ідей. Але що може проти цього чинити філософ, та ще й раб і скриб славетньої фамілії Варів? Але досить нарікань! Краще послухай про одну пригоду, яка змушувє мене й далі обтяжувати твою терпеливість.

Одного дня перед полуднем натрапив я у малій крамничці під міським муром біля Геродової брами на старе самоське. Теб знаєш, що единого його ковтка вистарчав, щоб викликати в грецькій душі всі відчуття рідної землі. Власниця тої крамниці вдовиця Клеофаса, зараз же пізнала в мені земляка і запросила до малого садочку за крамицею, де вже кілька відвідувачів смакувало, як і я, теж самоське. Мене зустріли ніби давнього знайомого і зараз же запросили до диспуту, який провадив один із присутніх про якусь нову філософію. Але ухилившись від участі, пив я самоське і слухав з великою цікавістю. Промовець був нашим земляком, але ввідкільсь із Великої Греції і належав до якоїсь неизананої мені філософської школи. Її члени живуть як і питагорії і майже анахоретами, не їдять мяса, не знають жінок, перебувають у печерах... Та в цім не було би нічого нового...

З його слів довідався я, що свою філософію засновують вони виключно на жидівській науці, на жидівських філософах — вони їх називають профетами — що всі ніби віддавна заповідають прихід якогось великого, найбільшого профета, майже деміурга. Цікаво, що про тих профетів не агадує нічого ані Платон ані Айнесідемос. Однаке це не перешкоджало нашему землякові пересякнутися тими жидівськими сподіваннями, як мабуть ними не пересякнутий і справжній жир! І це, вчителю, до такого дійшли греки!!!

З його слів зрозумів я, що той очікуваний зватиметься, здається, Мейсеос і має стати христосом не лише для тих, що в нього вірять, але й для цілого людства. Ти лише подумай! Для цілого людства! Не лише для них жидів, чи для нас греків, але для всіх, усіх в Азії і Европі, від Гиперборейців до стовпів Геркулесових... Щось подібного має, як памятаєш, і римський Вергілій, який у своїй четвертій еклозі Буколік пророкує, що з приходом на світ якоїсь дитини прийде на цілу землю золотий вік. Як би я не був переконаний, що наш земляк не знає латинської мови, я би міг думати, що він начитався того Вергілія. Алеж Вергілій не філософ, але поет! І так дико звучить для нашої філософської логіки, коли мрії поетів, усе одно чи жидівських чи грецьких, нараз робляться обсягом філософських міркувань...

Але той промовець увесь час оповідав про очікуваного Мейсеоса з таким переконанням і запалом, так ніби сам він одержав уже від нього вістку, так ніби вже бачив його десь за містом. Він говорив про його діла й учинки так, немов вже вони почали діятися і народи починають жити в його добродійності. Він говорив, що той Мейсеос змінить цілий світ, змінить його від основи: не буде тоді ані злих, ані ошуканців, ані насильства, ані бідних чи багатих, ані рабів чи патронів... Справді золотий вік!.. Які

захоплюючі образи, які прекрасні надії!.. Але я посміхався. Щож то справді має бути за Логос (він і так ще називав його), який зможе подолати всесильну Ананке і божеських даймонів у однім кожнім з нас, що іх не в силі змінити і вічні боги? Божествений Платон, який просвітив душу людини, як промінь просвічує кришталь, і той сумнівався, чи зможе людська натура обйтися без того, щоч бодай терпіла рабство. Треба справді бути Великим Деміургом, щоб змінити натуру людську, треба справді бути людиною засліпленою на звичай світа, щоб вірити, що такий христос може прийти, вже йде й закликати його очікувати...

Отож слухав я цього спантеліченого жидівськими ідеями земляка і думав собі: жаден профетос не переконає мене, що цей вошивий, галасливий і забобонний народ жидівський може видати з себе всесвітнього христоса... Ні, ти тільки уяви собі, дорогий учителю! Не спасителя для свого лише народу, але для цілого людства! І він має спасати й нашу Геладу!..

Мені нарешті стало смішно і нудно. Я допив своє вино і, вийшовши швидко, забув про все. Але ось, дорогий учителю, від кількох днів переслідують мене дивні сумніви, бо перечитуючи нашого спільногого Учителя, не можу не бачити, як він не вирішив до кінця відношення ідей до дійсності. Чи памятаєш ти, як у Парменідах твердять він, що між ідеями й речами не є можлива співучасть? Навіщож тоді ідеї і пощо речі? Навіщо тоді я існую як Варів раб, а він як мій патрон? Чиж ідея рабства ніяк не звязана з твоїми пальцями, покрученими від довгої писарської праці?

І мені починає здаватися, що мій блазень-земляк має правду, очікуючи свого Христоса. Якщо над Космосом річей мають запанувати ідеї, то чиж не повинно нарешті прийти до тої рівноваги між ними, в якій розплінеться твоя моя рабство, неволя нашої Гелади, римська загарбливість, жидівська зарозумілість... і багато багато подібних думок приходить мені на мисль...

Пробач же мені дорогий учителю, що, обтяжує тебе такими нефілософськими міркуваннями. Але запали мені в душу, проти моєї волі, слова моого земляка про профета Мейсеоса і часом ловлю я себе, що в часи вадуми над дощинкою креслить мій стилос це дивне ім'я Христос...

Бажаю ще раз твоїм рукам швидкого видужання, а твоїому духу дуже ясности й ласкавости, щоб швидка відповідь від тебе була цілющою олією на розбурхану сумнівами душу
твого відданого учня Клеанта.

МИХАЙЛО МОГИЛЯНСЬКИЙ:

Вбивство.

J' accuse!

Я вбив.

Вбив у серці своїм друга, трупова отруїла мое серце...

Він старший за мене років — на п'ятнадцять, і в моїх дружніх почуттях завжди був пістет сина до батька. Але й цим не вичерпувалися мої відносини до нього. Я вклонявся його блискучим талантам, я покладав горді надії на його європейське імя, я створив собі з нього національного героя, що мусів перед цілим світом піднести справу нашого пригнобленого й скривдженого народу, поставити її, як чергове завдання справедливості людської, вибороти увагу до неї, не як милостиню багатого, але як певність останнього, що тут він збагатить себе новими скарбами. Моя дружня відданість не знала меж та перешкод — в огонь і воду я-б пішов за нього, бо в ньому були для мене верхівя наших національних осягнень, вуали на вихідні пункти всього нашого майбутнього. Забувши стару заповідь, я створив собі кумира...

Але прийшла очищаюча гроза над країнами довговічної тюрми народів, минула донга ніч, і в світанку розгледів я новими очима постать свого друга. І побачив я, що велич його не перевищує його фізіологічного зросту, а ці вічні чесноти коротші за довгу сиву бороду. Велику пустку та брехню післячив я в серці того, кому готовав роль національного героя, носія віками приспаних велетенських потенцій талановитого й героїчного народу. Замість орлиних крил і могутнього вльоту по-над хмари — вужаче плавування й дрібяжкове політканство людини спритної на малі діла. Замість на недосяжну височін поставленого уповноваженого від мільйонів — маленький крохоборець — уповноважений від беаменно роздутого самолюбства, шанолюбства й гоноролюбства. Замість скарбів народної правди, замість полумя любови й пристрасності — холодна брехня й дрібний розрахунок жадібного до особистого успіху міщанина. Замість багатства духу — порожні алидні...

І я не зніс безмежного розчарування несподіваного прозріння — я вбив.

Вбив у серці своїм друга, і трупова отруїла мое серце...

Але він поганив землю своїм існуванням, бруднив повітря своїм диханням... І я зrozумів свій обовязок звільнити землю, очистити повітря, бо життя стало для мене не життям, поки він ходить по тій самій землі, що по ній ходжу й я, дихаю тим самим повітрям, що ним дихаю й я.

Є в мене два приятелі, обидва прекрасні юнаки, прекрасні всім тим, чим прекрасна молодість, Хведъко та Івась. Я прийшов до них і сказав:

— „Він отроює родникові джерела нашого життя національного, він величезна небезпека для всього нашого майбутнього, що не може будуватися на ґрунті брехні й суетности...“

— Він не мусить жити! — разом відповіли мені друзі; джерела нашого майбутнього повинні бути кришталево-чисті й здорові; того, хто їх бруднить і отроює, треба усунути з дороги . . .

Я стис їм руки й сказав:

— Другі мої! — джерела нашого майбутнього повинні бути кришталево-чисті й здорові, — вийняв з кешені бравнінга й подав його Хведькові:

— Ходім!

І пішли мовчки мовчазними та порожніми вулицями сонного міста; Хведько спереду, я та Івась — позаду.

Серце билося спокійною впевненістю своєї правди.

Усі троє підійшли ми до дверей його помешкання, я подзвінів і бачив, як він устав із-за столу, і довга сива борода попливла назустріч долі, назустріч Немезіді . . .

Він сам одчинив двері. Пролунав сухий короткий звук, ніби пастух ляснув пugoю. Як підкошений, впав він на порозі своєго помешкання від кулі Хведька, скерованої від мене. Дружня рука виконала свій обовязок.

Жодного слова не кажучи, ми підійшли до рогу вулиці, залившись світлом електричного ліхтаря, і я побачив, що обличчя обох друзів були спокійні й горді, жодної рисочки хвилювання не спостеріг я на них. Ми повернули за ріг і тихою ходою пішли в темну далечінь сонної й порожньої вулиці.

Коло перших воріт я спинився і сказав Хведькові:

— Дай-но сюди бравнінга! — пішов і кинув його до кловету.

А потім ішли й балакали про звичайне, ніби забули навіть про те, що відбулося допіру . . .

Привів я друзів до себе, коротко сказав: — почекайте на мене!

— і пішов тією-ж дорогою тихою ходою . . .

За пів години я був у помешканні забитого. Лежав на столі мовчазний і урочистий. Так — подумав я — тепер ти почув „Слово Істини“ і брехня вже ніколи не сквернитиме вуст твоїх . . .

А голос сумління руба поставив мені питання:

— Хто ти, суддя і виконавець присуду, суддя і кат?

Жоден мясо душі не здригнувся перед тим питанням: — Так, приймаю на себе обовязок судді і ката — і чисте серце мое, бо я не месник за своє розчарування безмежне, лише уповноважений всього нашого майбутнього, який не мусить нехтувати приписів потрібної моральної профілактики . . .

Певний виконаного обовязку я навіть без рисочки злоби, без рисочки образи за велике ошуканство, спокійно дивився на заспокійне обличчя колишнього друга. Я навіть простив йому все, бо ароумів і відчув, що нема на ньому вини особистої, що від довговічних рабства й темноти народніх, він разом з близкучими талантами, що на них позначився гений націона, дістав і темнину спадщину своїх темних хиб. Діло його життя я не зруйнував, я лише очистив його. І я почував, що і він розумів мене, що і він про-

щає... Лише через той вчинок, який я — суддя і кат — аважився вяти на своє сумління, колишні други могли порозумітися знову, могли подати один одному руки примирення...

З почуттям того примирення підійшов я до вдови знову знайденого друга і з чистим серцем висловив їй своє глибоке співчуття й горю...

На той час з новими відвідувачами увійшов до хати судовий слідчий і підійшов до вдови, що витирала рясні сльози, які їй бігли під впливом моїх схильованих слів щирого співчуття.

Я сів на біжчий стілець.

Слідчий почав запевняти вдову, що нечуваний злочин буде розкритий (посміхнулось мое серце, але не затримтів жоден мя з його).

— Ось послухайте! Я, витягши з шкіряного портфеля папери, почав читати те, що розповів на слідстві якийсь випадковий Мендель Фейгельсон. У того Менделя була невеличка крамничка на майдані, саме проти помешкань забитого. Мендель зачиняв свою крамничку і бачив, як троє — з них двоє молодих юнаків —, а третій людина років п'ятьдесят в довгому чекмені — (я відчув раптом, що смертельна блідість покрила мое обличчя) — підійшли до дверей помешкання й подавонили. Лише відчинено двері, як розлігся револьверний постріл, і троє відійшли від дверей, дійшли до рогу вулиці й пішли темною вулицею... На цьому слідчий урвав читання, оглянув швиденько всіх присутніх і, перегорнувши кілька сторінок, сказав:

— а через годину людину років п'ятдесяти в довгому чекмені, що прикметами дуже схожа на ту, яку бачив Мендель Фейгельсон, вже бачили на Петербурзькій вулиці... Свідки так описують й прикмети...

Я відчував, ніби падаю в беводню: прикмети яскраво описували мою постать...

Слідчий одірвав очі від паперів, подивився на мене і сказав:

— Та ось серед присутніх я бачу особу, що цілком підходить до зазначених прикмет...

Серце мое захололо і — я прокинувся.

Таке присниться!

Івась і Хведъко у сні залишились юнаками, прекрасними всім, чим прекрасна молодість — Івась десь блукає на чужині вже шість років, а Хведъко стільки-ж спить вічним сном, передчасно отруєний паразитом, що розносить бацили висипного тифу, — обох я не бачив років більш, як десять, — а я і ві сні зберіг свій справжній нинішній вік.

Таке присниться, коли серце отруєне труповою отрутою в ньому вбитого друга...

М. КУРЕНІВЕЦЬ:

З минулих літ.

(Остання „літературна дискусія“ між Франком і Драгомановом).

У львівському журналі „Життя і Слово“ на початку року 1895. Іван Франко умістив свою віршовану драму „Сон князя Святослава“. Сюжет цієї драми досить романтичний (київський князь Святослав перебирається на розбійника, навіть пристав до розбіщацької ватаги); основний мотив „Сну кн. Святослава“ треба визнати патріотичним. Ідея оборони батьківщини, рідного краю, — Київа — перед чужинцями проведена в цім творі цілком виразно і яскраво.

Коли один з розбійників, Кунаш, проголошує свою прихильність до чужого князя Всеслава і свою ворожість до київського князя Святослава, то йому відповідає другий розбійник Овлур, (що давніше був боярином, але за вбивство Добрині-воєводи був вилучений з суспільства і став іагоєм), що не годиться кликати чужого князя, бо свій був добрий — боронив свій край, хоч і вішав таких розбійників, як вони самі:

*Кунаш: Волево Всеслава-Чародія,
ніж сего скупиндрягу без душі.*

*Овлур: А все ж сей скупиндряга нас водив
І на Половці і в Литву і всюди
Своїм мечем писав він руську славу.
Сей скупиндряга лад завів у краю.*

Кунаш: А кілько нас повішав?

Овлур: Таке вже наше ремесло нещасне.

Наприкінці драми Князь Святослав кличе народ до оборони Київської землі і народ одностайно підтримує князя Святослава, що кличе до боротьби із зрадниками, що запрошують Всеслава на київський стіл.

*Князь: Сі зрадники Всеслава завізвали
На нашу землю. Треба як найшвидше
Нам готоватись всім до оборони.*

Крик народа: Всі підемо старі й малі...

У своїй драмі Франко заторкнув події, що сталися в Києві в р. 1068. Лише не тримався їх стисло історично; особливу цікавість викликає постать пелоцького князя Всеслава.

Онук Іаяслава Пелоцького, сина Рогнідівого, Всеслав Брячиславич воював уперто з онуками Ярослава I-го за своєого бурхливого життя, сновненого міжусобиць і походів. Року 1060. він ще разом із Ярославичами, Іаяславом, Святославом та Всеволодом ходив воювати з Торками, але вже р. 1067. Всеслав виступив проти Ярославичів і зайняв Новгород Великий. Ярославичі зустрінулись з Всеславом на Немії — „бисть січа ала, падоша мнозі і одолів Іаяслав, Святослав і Всеволод, а Всеслав біжав“. Хитрощами за-

хопили переможці Всеслава на Рші біля Смоленська, і замкнули в Київі у вязниці разом „з двоїма синкома”. Але вже на другий рік, в 1068., коли половці розбили Ярославичів, Ізяслав з Всеvolodom опустили Київ, а чернь поставила Всеслава князем у Київі. Алс несабором при зустрічі з військом Ізяслава під Білгородом Всеслав потайки від киян вночі втік до Полоцька, бо почував, що його гру програно і що Йому далі не втриматися на Київському столі — так на підставі Іпатіївського літопису подає історію Всеслава акад. В. Перетц. *)

Отже проти покликання чужого князя, Всеслава, ініціатора роздорів та колотнечі, Франко рішуче висловлюється в цій своїй драмі.

На заклик князя Святослава стати до оборони проти ворога юрба киян відповідає:

„Всі підемо, старі й малі. Не буде
Над нами панувати князь, що руки
Свої у братній крові полоскав“.

А розбійник Овлур закінчує побажанням, щоби згинув той, хто кривавить країну роздором.

Справоду цієї драми дня 18. лютого 1895. р. Драгоманов з Софії вельми роздратовано писав Франкові, рівночасно при цьому вакидаючи Йому симпатичну постать старенького попа в давнім Франковім творі „Панські жарти“, а понад усе дорікаючи Франкові за зраду реалізмові і за романтичні скоки, навіть більше того — псевдокласичні ухили в дусі історичних поем Богдана Дідицького. Отже в цім своїм листі Драгоманов питав тоном величного інквізитора:

„Для чого Ви писали Сон князя Святослава? — Ні поєдні, ні тенденції, яка була в Захарі Беркуті, речі все таки рутенській! В загалі для чого Ви завидуєте лаврам Дідицького? — Ви часто вскакуєте в романтику. — Для чого ще скакати в псевдокласіску. По моему Ви не шануєте Вашого таланту такими скоками од реальності. Ну, що Ви зробили з „Панськими жартами“, заставивши для реалістики німця говорити Бог ана як, і видумавши попа, котрого ніколи не було (як се признали мені колись і Окунєвський і Кобринська)“.*

Нічого дивного в цих докорах Драгоманова Франкові арештою немав, бо як до ідеї українського патріотизму й націоналізму, так і до церкви і її представників, він завжди ставився послідовно вороже.

Франко у своїй відповіді з дня 13. березня 1895. р. зазначає Драгоманову, що він від нього й сам не сподівався кращого ставлення до „Сну князя Святослава“, далі дає дуже важне вяснення

*) /Слово о полку Ігоревім, Київ, 1926, ст. 291).

**) Постаті старенького попа в „Панських жартах“ Драгоманов взагалі не міг пробачити Франкові. Ще раніше, дня 18. жовтня 1893. в листі до Павлика, Драгоманов також в прикрістю згадував, як Окунєвський з Кобринською „дуже хвалить ту поему, де єсть геройчний віп“. (Переписка Др. з Павликом, т. VII., с. 310—311).

своїого становища супроти реалізму й романтики, окреслюючи себе за романтика, якого примушували писати речі реалістичні. Нарешті Франко гаряче й докладно боронить виведену ним у „Панських жартах“ постать старого пан-отця:

„Ваш суд про Святослава мене не здивував, а тим менше вразив. Я єго від Вас і надіявся, хоч так, як є, він мені відається трохи за острим, а то ось чому. Ви трохи невірно оцінюєте сам характер моого таланту. Я вдачуєю своюдалеко більше романтик, ніж реаліст. Всі річі реального змісту, які я писав, справляли мені при писанні далеко більше муки, прикорости, зденервовання ніж ті романтичні „скоки“, при котрих я просто спочиваю душою. Таким починком, такою рекреацією був для мене й Святослав. Впрочім мені здається, що від творів Дідицького все таки дещо Його відріжнає, а тема сама, взята відзвісного середньовічного *Dit de Gethrege* (у мене в німецькій версії в поемі *Karlmeyne!*) відається мені високопоетичною.

„А за Панські жарти я постою. Мені дивно трохи, що Ви в своїм суді не хочете стати вище, як мої галицькі критики Цеглінський та Огоновський і як Окунєвський та Коба, котрі обов'я купі не знають тих часів, ані того життя, яке я там зобразив. Дивне мені, що Ви напр. що до попа вірите Ок. і Коб., котрі кажуть, що такого попа ніколи не було, а не вірите напр. Павликів, котрий в своїх читальнях назодить звістку про одного такого попа Григоровича, що ціле життя бився за мужиків з панами і з урядом. У мене в листах, переказах і рукописах є ціла ниака звісток про попів перед 1848. р., що пильно занималися школами, записували свій маєток на школи, приватно вчили музички діти разом зі своїми і т. д. Я маю напр. рукописний буквар з р. 1845. попа Щавінського, зладжений „для дітей своїх і парафіян“. Звістку про те, як попа з парохіями в урочисте свято гнали на панщину, я взяв від Устіяновича (попа!). Та й чи ж піп в Панських жартах такий вже виідеалізований. Звісно, для Цеглінських і Огоновських вистарчило те, що він там показаний симпатичною фігурою, щоби з него зробити ідеал, та мені здавалося, що більше тямучий критик догляне в описі того попа й темних сторін його діяльності, — тої пропаганди квіетизму та улягlosti для властей, того гальмовання всякої живого людового руху, тих невинних *riae fraudes*, якими він послугується часом в прикрій хвилі і котрі так характерні для вдачі інтелігентного гал. русина. Я тямлю, що моя жінка, читаючи поему в рукописі, обурювалася на того попа — і се було для мене вспокоєнням против того закиду, що я підхлібив попівству в своїм малюнку“.

Франкові слід повірити, що реалістом він був з примусу (і то здебільшого драгоманівського), романтика була йому близча і рідніша.

Звернім увагу хоч би на те, з якою присмішкою чи навіть більше того — насолодою Франко розгортає крила романтичного натхнення напр. у Прологі до „Лісової ідyllї“, написаної в р. 1900, коли Драгоманов не міг вже сіпати його за націоналістичні та ро-

мантичні „ухили“, коли він нарешті був вільний від реалістичного та раціоналістичного диктату женевсько-софійського Мефіста:

„На романтичного коня сідаю.
Крилатий звірю, не пручайсь, не ржни!
Неси мене, куди я загадаю,
На фантастичні ті шпилі біжни,
Де вихор грав, стогне гомін гаю,
Де на вузькій мов ниточка межі
Фантазія і дійсність спини в спину
Глядять у мрій квітчастую крайну“.

По двохмісячній перерві Франко дня 18. травня 1895. р. з радістю повідомляє Драгоманова, що в одній карпато-українській збірці народніх переказів він знайшов зміст „Сну Святослава“, аналогічного до давно знаного т. зв. переказу про цісаря Константина:

„Молоді, та й то навіть радикали, домагаються від мене, щоб я викинув рубрики „Із уст народу“ та „Із старих рукописів“, а на тонісць печатав переклади з Ібзена, Метерлінка та інших модерністів. А тимчасом рубрика „Із уст народу“ починає по провінції будити нову охоту до збирання творів народних і я дістаю раз у раз нові збірочки, в яких обік звісного, попадаються нові й дуже інтересні матеріали. Так в одній збірці з гірського села Хитара знаходжу зміст моєго „Сну Святослава“ (*Dit de l'empereur Constantin*)“.

У відповідь на це повідомлення Драгоманов дня 25. травня 1895. р. ще раз гостро осуджує франківську драму, проголошуточі її мертвою, бо перш за все далекою від добрих російських зразків... При цім Драгоманов ще раз зазначає, що справжня поезія завжди реалістична, а що-до знайдення сюжету „Сну Святослава“ в українських народніх переказах сухо зазначає, що цей переказ міг забрести відкісно з Тибету до Карпат, отже і це в його очах не виправдує хиб Франкової драми:

„З поводу попереднього Вашого листу треба говорити про „Сон князя“. Скажу коротко: не в тім діло, що в Вас наклін до романтизму як кажете, а не до реалізму. Поезія завше реалістична при всіх своїх напрямках а напр. англійські основателі новіцького романтизму були вкupi i основателі новіцького реалізму. А в тім діло, що в Вас рутенщина прибила нюх до реалізму і поезії правди. Треба ліки, м. і. дози французької, англійської і російської літератури доброї школи. „Сон“ мертвий і ні до чого, а всего менше до руського життя старої епохи. Коли тема його є в фольклорі, так те нічо не показує — зайшла з Тибету або що, тай годі. У нас князів злодіїв Гарунів Аль-рашидів не було. I через те нічого й не викрутити із сей теми*.*)

Несповна місяць по написанні цих докорів на адресу Франка Драгоманов вмирає дня 18. червня 1895. р. у Софії в Болгарії,

*) Листування Франка з Драгомановом, вид. Всеукр. Академії Наук, ст. 495, 497, 499, 499—500.

і таким чином ця суперечка між Драгомановом і Франком сприводу „Сну князя Святослава“ сталася їх останньою і хто знає чи цілком і до кінця довершеною „дискусією“.

*

Серед закидів Драгоманова деякі є цілком ясні, деякі ж неначе недоговорені, таємничо зашифровані. Що значить напр. вираз його про „Сон кн. Святослава“, що цей твір є „мертвий“. Для вияснення справжнього значіння цього терміну у устах Драгоманова слід перечитати уривок з давнього його листа до *Мелітона Бучинського* з дня 18. січня 1873. р., в якому Драгоманов проголошує батьком „мертвеччини“ в українській літературі не кого іншого, як самого *Т. Шевченка*. В цьому листі Драгоманов писав:

„Да хранить бог наших белетристів і од бондарні українофілів, — бо все, що зроблено було досі живого в нашій белетристіці і поезії, було зроблено людьми, котрі були влекомі або поетичною інтуїцією, або общечоловічим, соціальним або гуманним ідеалом — Квітка, Шевченко, у лучшому і М. Вовчок у 1. часті оповідань, де вони стояли за народ, а не народність традиціонну. Треба признатися, що той им же превознесохомся, був батьком і нашої мертвяччини, хомяковщини української — т. е. Шевченко“.*)

Отже тепер став нарешті ясним, що „мертвеччина“, „мертве“, є на погляд Драгоманова все, що звязане з „традиційною народністю“ — отже з традицією старо-українською, княжою добою, як у „Сні Святослава“ у Франка, з українським козацтвом — у Шевченка.

На прикладі драгоманівських докорів Франкові за „Сон Святослава“ можна ясно бачити, як Драгоманов до самого кінця своїх днів, невтомно змагався з найменшим натяком чи проявом української національно-державної ідеї, бо саме в „Сні Святослава“ проведена ідея вірності своїй країні, ідея оборони батьківщини. Цього було досить, щоби Драгоманов називав цей твір „мертвим“.

Варто звернути увагу на те, що в своїм протишевченківськім памфлеті „Шевченко, українофіли і соціалізм“ Драгоманов урочисто солідаризується навіть із знаним протишевченківським становищем відомого російського критика Белінського. При цьому Драгоманов робить кілька застережень чи обмежень, але в основному він приймає всі цілком безпідставні й явно продиктовані національною ворожнечою догани та докори Белінського на адресу автора „Гайдамаків“. Рецепцію протишевченківських випадів Белінського Драгоманов оформив так:

„Ми думаемо, что Белінський таки сказав багато правди в своїму строгому суді про „Гайдамаків“, хоч і був неправий у тому, що не вважав потрібним українське письменство вважати. Ось що казав тоді Белінський: „Якщо панове *Кобзарі* гадають своїми поемами принести користь низчай верстві своїх співплемінників, то в цім вони дуже помиляються: їхні поеми, не вважаючи на надмір найзвичайніших та вуличних слів та виразів, позбавлені про-

*) (Переписка Др. в Бучинським. Львів, 1910, ст. 263).

стоти задуму та оповідання, переповнені викрутасами та замашками, питомими всім кепським пітам, — часто зовсім не народні, хоч і ґрунтуються посиланнями на історію, пісні та перекази, — і значить з усіх цих причин — вони не зрозумілі простому народові і не мають у собі нічого в ним симпатизуючого. (Отечественные записки, 1842, кн. 5). „Замашек плохого піти” справді чимало у Шевченка, Белінський тільки не бачив, що Шевченко не „плохий піт” а поет, якому не було доброї школи“.*)

Крізь усе це цілком яскраво проглядає явна відраза й нехіть Драгоманова супроти Шевченка, відраза до того цілковито забарвлені тонами чисто чужинецького знення та несприймання творчості та особи автора „Кобзаря“. Нехіть тутожна з нехіттою Белінського.

Для розкриття справжнього відношення Драгоманова до українських авторів та до української літератури всі ці вгорі наведені слова його мають першорядне значення.

Слід простежити, що далеко не один Шевченко викликає в Драгоманова почуття шаленої люті, висловлюючись терміном модернішим — навіть викликає в нього стан амоку.

Отже навіть супроти сердечно йому відданого Михайла Старицького немає в Драгоманова ані тіні милосердя. Дня 8. травня 1873. писав Драгоманов Бучинському незвичайно злісно про Старицького „которий без науки, без знання самої мови народної і з добрым запасом панства причепивсь до українського писання (я не можу, не злившишь, читати його переклади сербських дум, до яких я сам його навів од перекладу Фета, — бо так вони не оброблені, такі в них чудні акценти на словах“). Двома місяцями пізніше дня 15. липня 1873. він пише вже до Володимира Навроцького: „Не знаю, чи ви бачили новий перевод казок Андерсена Старицького. Він мені справив болість на три дні своїм самовольно й безграмотно кованим язиком. Господи! Яких слів не видумав, що не покалічив“. **)

Старицький був визначний майстер віршованої форми і добрий знавець мови, сучасна українська мова прийняла й засвоїла переважаючу більшість словарних новотворів його. Натомість перед у нападах на Старицького поруч з Драгомановом вела російська україножерна преса (Кievлянинъ і ін.), що протягом довгих десятиліть глумилася з Старицького.

Про несамовиту лютість на жаль неабереженого до наших часів листа Драгоманова з явно несправедливими нападами на Старицького довідуємося з жалісного листа останнього до Драгоманова, з дня 14. листопаду 1876.; в цьому листі, якого Старицький під впливом зворушення та образ намагався писати „урядовою“ себто російською мовою, читаемо (в перекладі): „щойно повернувся від Антиповича, де в товаристві багатьох знайомих та приятелів, читався твій останній лист до нього . . . Дякую, не сподівався!

*) Драгоманов: Шевченко, українофілі і соціалізм, Львів, 1906, ст. 197.

**) За Сто літ, т. I, с. 135.

Такого призирливого з твого боку зрешення властиво не чекав. Най ця образа буде останньою! І який ти буваш несправедливий до смертних з високості свого гніву!.. Що ж торкається того, що ти посвяту мою називаеш перед товаришами настирливою та недозволеною, то ти жорстоко помиляєшся. Пригадай 1875 року, 8. листопаду, в день моєго янгола ти був у мене з Лідою; тоді щойно вийшли з друку перші аркуші (сербських) „дум“. Ти розглядав іх у кабінеті, сидячи у фотелі, і я до тебе звернувся з таким проханням: „дозволь мені, Михайлі Петровичу, присвятити ці думи тобі, бо ти ж і перший винуватець цього перекладу!“ На що ти відповів: „Таких речей не дозволяють, а дякують лише за них“. І скріпив це поцілунком. Чи ж міг я уявити, що треба буде формального паперу, з затвердженням підписів становим (урядовцем).... Мое становище... і смішино і прикро: за наше життя та нас і бито“.*)

Неймовірна дводушність та двозначність поведінки Драгоманова, який спочатку зворушену згоджується, щоби переклад сербських дум був йому присвячений, а потім — улаштовує скандал Старицькому за цю присвяту!

Такою ж несамовитою лютню тхне й від майже по двадцяти літах по цьому написаного дня 19. квітня 1894. листа Драгоманова своїй сестрі Олені Пчілці, де знову всі громи й блискавиці небесні в мові його серця, себто московській, падають на бідолашну українську суспільність та літературу і на Старицького; в цього останнього рафіновано знущається Драгоманов, по черзі порівнюючи його то з англійським Шекспіром, то з мадярським Йовкаем: „Наша публіка ще сердиться, почому Старицькому... публіка 100.000 гульденов не поднесла, как Іокаю. За одно бы уже и монумент потребовать и в Лебеховкѣ и в Парижѣ, как Шекспиру! Право есть отчего в отчаяніе прйтти и я не понимаю, как ты, Оля, можешь надежды еще возлагать на такую литературу и публіку. Их бить нужно и бить, три шкуры спустить, то может быть четвертая будет людская“.**)

Гнів Драгоманова на українську літературу та суспільність цим разом вилляється у формі гідній хіба що римського Калігулі чи там перського Ксеркса чи Камбіза — гнів чисто орієнタルного деспота.

Недурно у багатьох сучасників та свідків полемічного „гарювання“ Драгоманова не раз зривалися в тих роках вирази здивовання й обурення.

Кониський в листі до Дикарева 15. квітня 1895. р. гірко скаржиться на гукання, гавкання й колотнечу, яку править Драгоманов. ***) Так само Кониський в тих рокахуважав, що „великої шкоди завдає Драгоманов серед темних людей своїми фразами, своїми причепами сам себе принижав до того, що стає земським начальником у літературі“.†)

*) Архів Драгоманова, т. I, с. 179.

**) Зап. Іст. Філ. Від. ВУАН, т. XVIII., с. 261.

***) Зап. Наук. Т-ва ім. Шевченка, т. CL, с. 384.

†) Уривок з листа Кониського у передмові Волинського до нового видання „Юрія Горовенка“ Кониського.

Так само реагує на протиукраїнську колотнечу Драгоманова, що він й розвинув у своїм знанім памфлєті „Чудацькі думки про українську справу”, інший визначний тогочасний український діяч, київський філолог Кость Михальчук. Про становище і погляди Михальчука довідуємося з львівської реляції Павлика Драгоманову з дня 21. липня 1891:

„Вчора ми з Франком зайдли до Михальчука, що вернувся з Глайхенбергу (Судети), Вам (Михальчук) не писав через те, що лютий на взір „Чудацькі думки“. Головно, каже, не видно, на який конець вони писані, писано про все газетним способом, виляяно українських писателів перед широкою пубlicoю, котра з того може вивести тільки: які вони сучі сини“.*)

У цих коротких заключеннях Михальчука вірно відгадана справжня мета драгоманівської протиукраїнської колотнечі — метою її була дискредитація українських письменників, поабавлення їх авторитету в очах української суспільності. Другим завданням, яке собі ставив Драгоманов — було звеличення російської літератури і російських письменників.

Донька Драгоманова, Лідія Шишманова у своїх спогадах зазначає, що її батько створив у своїм домі та родині справжній культ знаного своїм українофобством московського письменника Тургенєва: „Коли поча почта приносила „Вестнік Європи“ з новим романом Тургенєва, це для чного було празником. Читали книжку всі разом, то тато, то мама. Батько мав дійсний культ для особи Тургенєва“.**)

Цілком подібно зважив Драгоманов ще іншого земляка Тургенєва — Гончарова і окрема внаний роман цього останнього — „Абломоф“. Дня 1. червня р. 1888. Драгоманов з величезним обуренням писав до редакції львівського „Діла“ сприводу скорочення перекладу „Абломова“: „Глянувши в прилогу — „Абломова“, я просто охолонув, побачивши на стн. 118, що викинуто — „Сон Абломова“ — цей перл літератури не тільки російської, але європейської: Бога ради, як небудь поправте цей пропуск, дайте Сон Абломова хоч в кінці роману, а то васміють вас люде та в купі й усіх нас українців“.***)

„Я читаю Тургенєва, як свого рідного“ — пише Драгоманов дня 13. вересня 1894. поваочному приятелеві своїх останніх років, запеклому москофілові Юліянові Яворському†).

У тім то й полягає справа, що Тургеневих та Пушкіних Драгоманов читав (і „почитав“), як рідних, як своїх. Натомість до українських письменників він ставився в щиро-чужинецькою ворожістю, зневагою та недовірям.

Це ми вже бачили на численних вгорі наведених прикладах. Додамо до них ще один: дня 15. березня 1892, Драгоманов довго і

*) Переписка т. VI, с. 234.

**) Нова Україна, Прага, 1922, XIII—XV, 39.

***) Україна, двомісячник україновіднавства, Київ 1926, V, 146.

†) Життя і Слово, 1896, V, 385.

старанно запевнює листовно свого давнього петербурзького знайомого Пипіна, що вірш Чубинського „Ще не вмерла Україна“ — „зовсім кепський в мистецькім та ідейнім відношенні“.* Дуже характерно, що в тім самім листі до Павлика від 18. жовтня р. 1893, де він дав вислів своєму обуренню сприводу Франкових „Панських жартів“, Драгоманов пише про ще недруковану нову повість Франка: „Повість Франка, наперед думаю, буде плоха“.^{**}

Власне це „наперед думаю, буде плоха“, свідчить про органічну ворожість Драгоманова супроти Франка.

ЧИТАЧ:

Хуліганські вигадки.

1.

Міжнародний поїзд перебігає граници балтійських держав десь у році 1933. і наближається до німецьких границь. В купе першої кляси, а від німецьких границь в особливім салононім вагоні, ви б напевно не шукали українця.

Але він там є.

Король гармат сер Максим Левицький говорить із своїм сином Генрі.

— Я пацифіст, каже Генрі.

— Ну, але ж прецінь, — батько відкашлюється... Будучність Європи —

— Я не европеєць.

— Ах. А що ж ти таке?

— Українець.

— Що це до тебе власне влізло?

— Це до людини ве влавити, відчуває це: батьківщина, народ...

— Признайся, що такі почуття у молодого англійця досить давні. Ти ж народився в Англії, виріс в Англії, твоя мати — англійка...

— Але ти українець. Твое імя, твій рід —

— Ані то непевне. Край, з якого я походжу, можна однаково уважати за Польщу, або за Україну чи Румунію. Навіть за Росію.

— Але ж людина мусить мати все ж коріння в якомусь народі!

— Мусить? Сер Левицький засміяється. — Ми англійські громадяни! Що я випадково народився в якомусь галицькому селі — що за романтичні вигадки! Українці! Прийшов ти в Оксфорді до великих давніх думок!

— Я фашист!

— Але тоді думаю, що англійський, а не український?! Чи ти може хочеш стати дукою України?

— Ми не розуміємо себе!

2.

Щось таке прочитати в книжці чужого автора — щось про нас — і ви вінтригонані. Дивитеся на титульну сторінку: *Лео Ланія: Шлях у порожнечу, роман. Читавте далі. Немудра історія про те, як хитрий сер Левицький дістас вплив на німецьку індустрію та кілька репортажів з емігрантського життя. Коли ви думали, що автор розгорне сучасний конфлікт між патріотизмом стариків і націоналізмом молодих, ви розочаруетесь.*

З українських мотивів роагорнута якась дурна історія в якоюсь мітичною українською легією десь під Берліном. Українські фашисти живуть в якихось заґратованих кавармах, наче ті хорвати в мадярській пушті. Іх начальни-

*) За Сто Літ, т. III, с. 90.

**) Переписка з Павликом, т. VII, с. 310.

ком — якийсь Сергей Понівальєць, едина людина, що не грається на вояків, але сам вояк. Цей Понівальєць підлягає якомусь гетьманові, а ціла його легія має 120 людей. Все це висловує агент ГПУ Грувін, син вибраного племені Ізраїля, що з цією метою приїздить до Берліна тим же поїздом, що й Левицькі.

З українських персонажів роману Понівальєць — характеризується тим, що він велетень, має підстрижене волосся, замість учених дискусій про багатих і бідних грається в револьвером та в досить нестриманій. Його адютант студент Зошенко, коли чув разомову про філософію, то хоче ричати. Інакше він любить вишити, карти, ласун, тягнє а Понівальця гроши і за гроши враджує большевицькій ГПУ.

Генрі — чинівко, наївний юнак, що гостить Понівальця і його адютанта та фінансує стодвадцятилюдину легію, не вміючи ані слова поукраїнськи.

Автор натякає, що між Понівальцем і Зошенком єснують ще й інші івтарніші звязки. Батько Генрі, щоб урятувати його від цієї небезпечної компанії, підсунув йому літню жінку. Та, справді, відводить увагу парубка від легію до себе. В той час появляються в одній паризькій газеті ревеляції про легію. Понівальєць і Зошенко бачать цю газету в руках Генрі, запідозрюють його у зраді — фемове убивство готове. Раніш ніж його вбили, думав Генрі:

— Попрошу Понівальця, щоб мені виклопотати у гетьмана офіційний мандат; я буду делегатом ради української республіки.

Перед тим бо, один раз, Понівальєць обіцяв Генрі поклонотатись за нього перед гетьманом, щоб той дістав якесь визначне становище.

Подібним невідповідальним і спрощеним способом оповідається в цілій книжці. Вийшла вона чеською мовою ще 1936. р. за Бенеша, у Празі, то тоді годі було про неї реферувати, хоч зрештою жадного більшого роволосу ця книжка не дочекалася.

3.

З цього невовного переказу читач бачить, що за сорт творчості плекає п. Ланія. Хто такий п. Ланія? Не пощастило нам це зясувати. Хтось каже, ніби якийсь мадярський жид. Роман паплюжить, як бачимо, не українських націоналістів, але являється чудних гетьманців-фашистів. Чи може це „синтетичний“ образ цілої української еміграції?

Такі романи пишуться по відомих зразках. Напишіть про... македонці! А! Македонці? Комітати, слонники, сюди ді-три імені, тенденція є, трохи фантастії, трохи брехні, амішається все до купи і бруковий роман готовий.

Правда? при чим тут правда! Головне — соціалістичний реалізм. Насолите „фашистам“.

Правла — сіра. Неправда, фантавія, брехня завжди цікавіша.

Про українську еміграцію автор знає стільки, скільки його український син англійського короля гармат про Україну, цебто якраз стільки, скільки знає пересічний освічений читач газет.

А тіж газети так нас люблять!

Роман Ланії — українські мотиви в чужих літературах. Видно, що куховарок та дворників цікавлять українські терористичні таємні організації. Звичайно їх не цікавить убивство Переяцького, процеси українських смертників, що дають відстіль матеріалу про геройство української молоді Іх, і їх поетів, цікавлять — фемові убивства та лікконі.

Де вистачить малесенський багажець — хуліганських вигадок брукових жидівських газет.

Культурна хроніка.

„Українське видавництво“ (Краків, Кармелітська 34/II.) продовжило до 31. травня ц. р. речинець надсилання рукописів на літературний конкурс на історичні або побутові твори, зня-

вані тематично в Підляшшям, Холмщиною, Пісянням або Лемківщиною. Це саме В-но вшановує соті роковини появини „Кобзаря“ новим виданням повного „Кобзаря“ та вибору в „Коб-

заря" латинськими черенками (для тих українців, що вміють читати лише по польськи) та бібліофільським передруком 1-го видання „Кобзаря" з 1840. року.

В серії шкільних підручників видане „Українське Видавництво" в Кракові випустило дальше „Українську Читанку для IV. кл. всесвітніх шкіл" (8°, 80 стор.) та „Українську Читанку" для V. кл. всел. шкіл (8°, 144 стор.), як теж і „Рахунки для першої класи всесвітніх шкіл" дра Уляні Карпенка (8°, 32 стор.).

В „Педагогічно-освітній бібліотеці" вийшло:

I. Ющинин — I. Петрова: Вчіть не письменників. Методичний порадник для тих, що пояснююватимуть неписьменним буквар „До сонця", 8°, 16 стор.

Роман Батько: Методичний провідник до „Букваря". (З загальними завважаннями про методику початкового навчання) 8°, 20 стор.

Др. Улян Краченко: Початкове навчання рахунків. (Методичний провідник до „Рахунків для I. кл.") 8°, 12 стор.

В „Просвітній бібліотеці" вийшло: Федір Жуківський: Важніші події нашого минулого. (Коротка історія України) 8°, 24 стор.

В „Народній бібліотеці" вийшли дальші випуски:

I. Тогоччиній: Маті-наймичка, драма на IV. дії. 16°, 52 стор.

Марко Черемшина: Верховина, оповідання. 16°, 72 стор.

„Українське В-во" випустило портрети: Тарас Шевченко кисті проф. Мате та портрет Гетьмана Богдана Хмельницького роботи мал.-арт. В. Дядинюка і його же портрет Івана Мазепи.

Видавництво „Пробоєм" випускає ашитами в двотижневих перервах „Самоосвітню Бібліотеку", першим числом якої виходить „Самоосвітник німецької мови" Софії Будко.

В-во „Пробоєм" видало книжочку для дітей „Олесю" — Б. Грінченка з обкладинкою й ілюстраціями М. Михалевича.

Видало теж дві великорозмірні листівки роботи Юрія Вовка і дві великорозмірні листівки М. Михалевича. В скромному часі вийдуть серії листівок: 1.) Українські князі; 2.) Українські Гетьмани та 3.) Герої Української Національної Революції.

Ще перед віденським арбітражем вийшов в Ужгороді подвійний XIII—XIV том Наукового Збірника т-ва Просвіти. Через навалу подій від осені р. 1938. цей збірник імовірно ще й досі не був занотований на сторінках української преси. На аміст його складаються статті о. А. Волошини й І. Панькевича про протоієрея Василя Гаджегу (1864—1938); Ф. Потушника: Душа в народнім повірю села Осії, В. Січинського: Дереяляна церква в Трочанах; М. Лелекача: Нові причини до політичної діяльності Адольфа Добрянського, о. Г. Кінаха: Населення сіл Лавок і Бобовища на початку XVIII ст. й ін. Більшу частину цього тому займає праця Філарета Колеси: Народні пісні в Карпатській Україні (мелодії і тексти).

У великому збірнику „Сучасна література європейських народів", що в німецькій мові вийшов під ред. Карла Вайса у видавництві Юнкера та Діннгаута в Берліні в р. 1939, уміщена стаття Оснайдца Бургвардта „Українська література на вигнанні" з портретами Маланюка, Самчука, Липи і Косача. Стаття написана в великим відношенням справи, хоч викликає сумнів одно твердження автора, щодо юдівського походження знаного гумора-ста Остапа Вишні, що в дійсності вважається Павло Губенко і походить з козаків с. Груньки на Зіньківщині.

Німецький журнал *Gebrauchsgraphik* (Вересень 1939) містить статтю В. Масютіна про творчість графіка Панеля Ковжуна (1896—1939). Статтю оздоблює 19 репродукцій графічних праць (переважно обгортки книжок) покійного майстра.

Ще влітку р. 1939. вийшов другий том збірника „Мазепа" в Працях Українського Наукового Інституту (Варшава). Зміст цього тому складається з трьох статей Б. Круницького: Мазепа і шведи в 1708 р. (на основі споминів і листування сучасників), Шведи і населення на Україні в 1708—1709 р. р. (на підставі шведських джерел), З донесень Кайзерлінга (пруського реїдента в Москві) в р. р. 1708—1709; В. Біднова — Церковна анатема на Гетьмана Івана Мазепу; О. Лотоцького — Справа правосильності анатемування Гетьмана Івана Мазепи; М. Андрушчика — Гетьман Мазепа як культурний діяч; В. Січинського — Слідама Мазепи в Галеччині і ін.

Вийшов другий том Праць Україн-

ського Історично-Філологічного Т-ва у Празі, який складається з 25-ти причинів та менших розвідок. М. і. тут уміщено „Останній рік Шевченкової творчості“ Ст. Смаль-Стоцького, „Степан Опара, неандаль гетьман Правобережної України“ (р. 1665) Дм. Дорошенка, „Куліш та Драгоманов у їх листуванні“ О. Лотоцького, „Дѣйствія превѣльной браны (Літопис Грабянки)“ С. Нарбікного, „Нуміаматична праця В. Антоновича“ Ф. Слюсаренка і ін. Одним з дальших видань цього товариства є праця Михайла Антоновича: „Погранічник Іван Боссій (початок XVII ст. на молдансько-татарській пограниччю).

У Дериенті (Югославія) вийшов Ювілейний Календар для Українців на р. 1940 — з нагоди 40-ліття переселення перших українських поселенців до Босні та Славонії та 25-ліття виснаження на єпископа о. Д. Нярадія. Серед амісту є стаття присвячена огляду діяльності о. Нярадія, спомини про побут А. Шептицького в Босні, стаття о. Біляка про українців Босні і Славонії, стаття о. Саламона про монастир Студитів в Камениці, о. Бойча про минуле українців у Босні, спогади о. Бесермені з його душистирської праці в Босні, о В. Папа: Гін українського народу до державної могутності, І. Крайцера: Дещо про бачинських українців; І. Небесного: Із записок селянина; Спогади Л. Павловича про Карпатську Україну; оповідання з побуту українців у Босні. Обгорта Календаря праці Миколи Бутовича. З статті о. Біляка довідуємося про історію кожної української громади-парафії в Босні: Прнавор, Девятини, Дуброва, Канівка, Сібинів, Ливоляни, Дервента, Коларад, Баня-Лука, Лішня, Липениця, Калсниця, Церовляни. Усього 13 українських громад у Босні.

В руськім Керестурі (Югославія) Т-во Просвіта видало „Руски Календар за русинох у Югославії на р. 1940“ (рік видання ХХ). Календар виданий мовою бачинських українців — т. зв. сотацьким діалектом. В Календарі уміщені вірші Янка Фейса, Задунайова, Соловар-Полівки, М. Биркаша, Ол. Биркашової, Митра Надя, гумористичні вірші Якима Мурого, оповідання М. Конача, драма аваного ще в Карпатській Україні театрального діяча Юрія Грима „Невінчана“ й ін. З оголошень, уміщених в обох цих календарях, довідуємося, що в українських оселях Югославії є 7 лікарів та 5 адвокатів українців. В обох календарях уміщено багато світлин в Карпатській Україні та з життя українців у Югославії.

У першім числі Київського місячника „Радянська Література“ за р. 1940 уміщена новела І. Сенченка „Діоген“, перша книга роману Наталя Рибака „Помилка Оноре де Бальзака“ (в середині XIX стол. — доби перебування Бальзака на Україні), друга частина дуже слабенького роману Вадима Собка „Крейсер“, біографічний нарис Ів. Пільгука „Петро Гулак Артемовський“, вірші — Є. Фоміна „Пісня про Леніна“, М. Дубовика „Народи славить Леніна“, М. Рильського „Лист до загубленої адресатки“; В. Сосюри „До побачення“, „Чайки“; Арони Копитейна „Нанайська пісня“; Володимира Волчкова „Новорічні“; Пилипа Шутера „Привал“; Володимира Грунічева „Вінки“; Бера Горовіца „На батьківщині Василя Степаніка“ (переклад з юдівської); В. Тарноградського „Рибалка“; Григорія Кота „Надії“; Григорія Жученка „Осінь“. Склад редакції „Рад. Літератури“: Ів. Ле (кідпонід. редактор), Петро Панчі М. Рильський.

Бібліографія.

Німецький та український військовий словник.

Впор. Ів. Ільницький-Занкевич.

Берлін, 1939, стор. 509.

Складення фахових термінологічних словників вимагає від особи впорядчика доброго знання обох мов, та широкого технічного розгляду й майже енциклопедичного знайомства з відповідною літературою. Це особливо відноситься до словників військових, бо тепер над вузько військовою стороною

словника все більше набуває верху сторона технічна. Під цим оглядом можна твердити, що впорядкування таких словників є для одної особи над силу. Гим більша заслуга япорядчика, що зного завдання вивязався надзвичайно успішно. На цім місці буде лише дітикуто хемічно-технологічної сторони праці й то (поки-що) в частині німецько-українській, яка була потребувала, здається, тіснішої співпраці з фахівцем. Отож зауважені окремі недоречності є омилики:

Abdampf — не лише „спрацьована“ але й „відпрацьована“ пар, що є правильніше.

Absorbieren — не „висосати, висмоктувати“, але „всисати, всмоктувати“.

Adsorbieren — висвітлення терміну подане чомусь лише по німецьки.

Alkalisch — не тільки „алкалічний“, але й „основний, луговий, васадовий“.

Aluminium — не тільки „алюміній“ але й „глинець“.

Ammoniak — не лише „амоніак“ але й „амоніак“.

Ammonium, schwefelsaures — не лише „сірчаник“ але й „сульфат“ амонія (правильніше).

Anorganisch — краще „неорганічний“.

Big „Blei“ — прікметник краще не „оливний“, але „оловяний“, щоб не плутати з оливовою.

Braunkohle — не „бруннатне“ вугілля, але значно правильніше вже вжиті „руде, гайде, буре“.

Від „Dynamo“ — прікметник буде не „динамічний“, але „динамовий“.

Elektrizität — не в „електранка“ але „електричність“.

Elementverbrauch — не „витрачення“, але „вичерпання“ елементу.

Energie — в технічному й науковому розумінні все буде „енергія“ а не „снага“.

Formel — не тільки „заірець“ але й формула.

Gasgenerator — краще не „газотурбінні“, а просто „газовий генератор“.

Gaskampfstoff — не „бойова отруйна річевина“ але „бойовий газ“.

Gasmesser — не тільки „газомінічник“ але й „газомір“.

Gas, kohlensaures — не „вуглексинний“, але „вуглевисний“.

Gasbehälter — не тільки „газбаллон“ але й „газовий вібратор, газометр“.

Kali — не в калії.

Kohle — не в „вугіль“ (елемент) але лише вугілля. Тому більшість термінів від „Kohle“ є хибні.

Kohlenoxyd — не старе „одновакис“ а просто „монооксид“ вугля (або вуглеця).

Kohlensauerstoff — не вуглевисний квас (квасні продукти) але „вуглевислота“.

Körper, flüssiger — не тільки „течне тіло“ але й просто „теча, течіво“.

Magnesium — не тільки „магнезія“, але й „магній, магнезій, магній“.

Mastix — не в „мастиво“ а таки просто „мастик“.

Messgerät — не тільки „вимірювач“ але й „мірничий“ прилад.

Metall, Legierung — не тільки „стов“, але й „стопливо“.

Mineralöl — не тільки „мінеральне мастило“ але (частіше) „мінеральна олія“.

Narkose — не „наркотик“ але „наркоза“.

Ölbrennstoff — не „нафтоген топливо“ (правильно „паливо“) але „олійне“.

Ölpumpe — не помпа не до „оливи“ але до олії, олійна помпа. Взагалі в цілому ряді термінів на *Öl* япорядчик плутає олію з оливкою.

Ölgrün — не олійна, але „оливова“ зелень (Рід фарби й відтінку).

Photozelle — не „фотографична камера“ але т. з. „фотооко“.

Phenol — не в „квас“ (буриковий, хлібний?) але кислина, кислота.

Pottasche — не в „Ідкий потас“ (КОН) але поташ, карбонат калію (K_2CO_3).

Salpetersaure — не в „автотова“ але „автотна“ кислота. Тому краще „нітратна“.

Schmelzpunkt — не „пункт“ але „точка“ топлення.

Torf — не лише „торф“ але й „ропща“.

Waagerecht — не тільки „горизонтальний“ але й „поземний“.

Zelle — також і „клітина“.

Zylinder — при всіх походіннях цього слова забуто на „валець“.

Варто, щоб і на другій галузі цього словника звернули свою увагу відповідні фахівці, щоб скоріше друге видання нийшло й без цих незначних хиб і недоречностей.

Др. інж. Л. Мосенда.

УКРАЇНЦІ!

П е р е д п л а ч у т е ,
ч и т а й т е ,
п о ш и р ю т е

видання Українського Видавництва

„ПРОБОЄМ“

I. тижневик:

Український націоналістичний часопис „НАСТУП“, що приносить вісті від всіх Українських Земель та інформує про життя українців цілого світу і про світову політику. Передплата 60 — К (8 — KM) річно.

II. двотижневик:

„САМООСВІТНЯ БІБЛІОТЕКА ПРОБОЄМ“, „Самоучник німецької мови“ Софії Будкової, в доступним пояснюванням граматики й вимови, що уможливлює без учителя навчитися німецької мови. Передплата 30 — К (4 — KM) на 10 зошків.

III. місячник:

Український журнал „ПРОБОЄМ“, місячник культури, суспільно-громадського життя, мистецтва й літератури. Передплата 50 — К (6 — KM) річно.

IV. квартальник:

„КНИГОЗБІРНЯ ПРОБОЄМ“, в якій виходять найкращі твори наших письменників. За I. квартал 1940. р. вже друкується збірка сатир „З під Івного пера Марка Бараболі“. Передплата 40 — К (5 — KM) річно.

V. видання:

„НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА НАСТУПУ“, в якій виходять популярні книжки на різні теми.

VI. випуски:

БІБЛІОТЕКА „ВІДВАГА“ для дітей і юнацтва, ч. 1. Б. Грінченко: ОЛЕСЯ.

VII. ріжне:

ЛИСТИВКИ і ГАСЛА, що надаються для прикраси Народніх домів, читальнь, канцелярій та помешкань. Ціни листівок і гасел точніше на стор. „Наступу“.

Гроші висилайте виключно нашими чеками: Число конта Поштової Шадниці в Празі „ПРОБОЄМ“ 201.699, або „НАСТУП“ 9.028, а в Німеччині Postscheckkonto Nr. 122.124, Berlin, Zeitschrift „NASTUP“ in Prag або чеком УНО — Берлін ч. 5814 Berlin.

Замовлення слати на адресу:

„PROVOJEM“, Praha XIV-65, pošt. schr. 3.

